

ганізацію своєї діяльності, як і християнські. Звертаємо увагу Кабінету Міністрів і відповідних державних органів на ігнорування законних прав рідновірських громад на їх реєстрацію без якихось зволікань і необгрунтованих застережень, слугування при цьому часто конфесійними інтересами християнських церков.

6. Вважаємо ненормальним те, що сповідники Рідної Української Віри в усіх своїх конфесійних визначеностях обмежуються в доступі до засобів масової інформації - преси, радіо і телебачення. Звертаємо також увагу відповідних державних органів на постійне допущення засобами масової інформації образ в адресу витокової української віри, спотворення її природи і приниження ролі й місця в історії української духовності. Ми не сприймаємо категоричність судження мас-медіа, що українське духовне відродження можливе лише на християнській основі.

7. З метою віднайдення шляхів порозуміння між різними Рідновірськими течіями насамперед слід будувати свої взаємини на принципах толерантності, взаємної поваги.

8. Успішному розвитку Рідної Української Віри сприяла б вибудова в Україні культових споруд різних її течій, створення мережі їхніх навчальних закладів, видрук віроповчальної літератури. В цьому хотілося б сподіватися на відповідну підтримку, в тому числі й матеріальну, з боку різних громадських організацій, фінансових і підприємницьких структур, а то й держави.

9. Держава має віднести до пам'яток національної культури всі територіальні комплекси, матеріальні знахідки, твори усної духовної традиції дохристиянської доби, взяти їх під свій захист.

10. Питання розвитку рідної віри українців потребують постійного дослідження науковцями-релігієзнавцями та народознавцями. Нинішній Круглий стіл започатковує періодичні зустрічі науковців і сповідників різних течій рідновірства, які будуть проходити під егідою Української Асоціації Релігієзнавців в два роки один раз.

Матеріал підготував **А.КОЛОДНИЙ**

“СВОБОДА РЕЛІГІЇ: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ”

Ця актуальна в теоретичному і практичному аспектах проблема стала предметом зацікавленого обговорення міжнародної наукової конференції з питань державно-церковних відносин, яка 4-5 грудня 1995 року відбулася в м.Києві на базі Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України.

Конференція була організована Українською Асоціацією релігієзнавців за участю і фінансовим сприянням Міжнародної Академії свободи релігії і віровизнання (США), Міжнародної комісії з свободи совісті (США), Державного комітету України у справах релігій. Активну участь в організації роботи конференції взяла Церква Адвентистів сьомого дня України (президент — М.Мурга).

У роботі конференцій взяли участь науковці-релігієзнавці, філософи, соціологи, правники, представники 19-ти конфесійних напрямів України, а також 13 гостей-експертів з проблем свободи релігії з 8 країн зарубіжжя: США (Л.Бузбі, К.Дурхем, Р.Ніксон, Б.Біч, Л.Фолгет), Росії (Ю.Зуєв, Г.Михайлов), Швейцарії (І.Россі), Греції (І.Канідарис), Іспанії (Г.Моран), Італії (С.Феррарі), Польщі (А.Закревський, С.Якубовський).

Вступним словом конференцію відкрив директор Інституту філософії НАН України, академік В.Шинкарук. Привітали учасників конференції В.Кремій — керівник служби з питань гуманітарної політики Адміністрації Президента України, М.Косів - голова комісії Верховної Ради України з питань культури і духовності, Л.Бузбі — віце-президент Міжнародної Академії свободи релігії і віровизнання (Вашингтон).

З доповіддю, присвяченій проблемам державно-церковних відносин в Україні, міжконфесійних і внутрішньоконфесійних відносин першим на пленарному засіданні виступив А.Коваль — голова Державного комітету України у справах релігій. Зауважимо, що більшість доповідей на пленарному засіданні конференції були присвячені суті, змісту, характеру (моделям) державно-церковних відносин, зокрема в Греції (Г.Канідарис), Іспанії (Г.Моран), Італії (С.Феррарі), США (Л.Бузбі). Проблеми свободи релігії в контексті міжнародних правових актів були предметом рефлексії в доповідях К.Дурхема (США), Г.Россі (Швейцарія), Б.Біча (США). Специфіка державно-церковних відносин в Україні, їх історичний генезис, труднощі їх практичної реалізації та проблеми міжконфесійних стосунків і їх гармонізації були в основі доповідей А.Колодного і П.Косухи (Україна). Представник релігієзнавчої науки Росії Ю.Зуєв зосередив увагу учасників конференції на проблемах міжцерковного діалогу і ролі й місця в ньому державних структур.

Тематичний діапазон конференції в контексті означеної проблеми охоплював значне коло питань, які були згруповані у п'ять великих блоків і розглядалися на засіданнях проблемних груп: 1) Свобода релігії — принцип і умова розвитку демократичного суспільства; 2) Релігія та освіта: стан, тенденції, перспективи; 3) Майнова проблема релігійних організацій: законодавче регулювання і проблеми захисту; 4) Свобода релігії в контексті міжна-

родних правових актів; 5) Міжцерковний діалог як умова утвердження свободи релігії.

В рамках конференції працював “круглий стіл” представників конфесій України з участю міжнародних та вітчизняних експертів. Було розглянуто цілий ряд проблем практичної реалізації свободи релігії, складних питань церковного життя.

Міжнародна наукова конференція “Свобода релігії: проблеми практичної реалізації” стала за оцінкою її учасників, представників державних структур та мас-медіа помітною подією в науковому житті України. За своїм змістом і спрямованістю вона була теоретично плідною і продуктивною в практичному вимірі, толерантною за духом.

З доповідями, повідомленнями на конференції виступили 52 науковці, в дискусіях взяли участь 24 учасники. Основні проблеми, які були в центрі уваги конференції, теоретичні висновки, практичні рекомендації викладені в підсумковому документі. Їх реалізація, безумовно, сприятиме подальшому вдосконаленню, гармонізації державно-церковних відносин в Україні, налагодженню дієвості механізму практичної реалізації принципів свободи релігій в Україні.

Нижче подаємо текст Підсумкового документу конференції:

Учасники конференції - релігієзнавці, соціологи, правники, теологи, релігійні діячі, люди різних світоглядних орієнтацій та віровизнань - свідомі того, що в сучасних умовах загострення глобальних проблем життя людського суспільства, процесів релігійної диференціації останнього, при зростаючій потребі соціуму використати значний функціональний потенціал релігії і церкви в справі піднесення соціальної і особистої моралі, гуманізації всієї системи суспільних відносин, в т.ч. між державою і церквою, надзвичайної актуальності набуває проблема свободи релігії в контексті її практичної реалізації. І в цьому вбачається певна закономірність, адже свобода релігії (свобода релігійної совісті) як суспільний феномен перебуває в нерозривному зв'язку з сенсом і світоглядними горизонтами буття людини, постає як одна з важливих фундаментальних загальнолюдських цінностей, є необхідним чинником суверенної життєдіяльності віруючої особистості й релігійних спільнот.

Рівень реалізації принципів свободи релігії, на думку учасників конференції, має розглядатися як особливий вимір, критерій оцінки гуманістичної сутності суспільства, його демократичності. Переконані, що забезпечена можливість практичної реалізації права на свободу релігійних переконань і на вільне їх виявлення є одним з плідних джерел життєвої сили будь-якої демократичної держави.

Підкреслюючи практичну значимість свободи релігії як природного невідчужуваного права особистості в справі її самовизначення і самореалізації в релігійній сфері буття, учасники конференції висловили свою зтурбованість наявністю в окремих державах, зокрема і в посткомуністичних суспільствах, складних, контрадикторних за своєю суттю відносин, які склалися в системі "держава - релігія", "церква - віруючі", фактів порушення принципів свободи релігії, прав віруючих. Були засуджені будь-які прояви релігійної нетерпимості в міжконфесійних, внутрішньоцерковних взаєминах, у відносинах державних органів до окремих релігійних течій.

Учасники конференції висловили одностайне переконання, що кожна людина має недоторкане право на вільний, завізований власною совістю вибір віросповідання, право на віру в Бога, на єднання з Ним у прийнятний саме для неї спосіб, а також на здійснення релігійних обрядів, релігійної діяльності, а вона повинна мати право незалежно від релігійної належності користуватися в повному обсязі в країні свого проживання всіма політичними і громадянськими правами. Погодилися, що релігійна діяльність в контексті свободи релігії не може бути використана для приниження гідності інаковіруючого, інакодумуючого, невіруючого чи їх спільнот, бути викликом принципам загальнолюдської моралі, гуманності, наносити шкоду фізичному чи духовному здоров'ю людей.

З огляду на означену вище констатацію в контексті аналізу сучасної практики реалізації свободи релігії в окремих державах і базуючись на загальноновизнаних міжнародних правових актах, що стосуються свободи віровизнань, думки, совісті, конференція дійшла висновку:

1. У суспільстві існує необхідність і потреба забезпечення чітких конституційних гарантій свободи релігії, удосконалення законодавства щодо проблем сучасного вияву останньої, вироблення дієвих (юридичних, економічних, політичних) механізмів її практичної реалізації. Ключовим має бути утвердження принципу відокремлення церкви від держави і державної школи від церкви. Держава має чітко дотримуватися принципу, що релігійні переконання є абсолютно особистою справою кожної людини і захисту його свободи.

2. Законодавчі акти щодо свободи релігії, совісті мають бути вільні від поділу віросповідних напрямів на традиційні і нетрадиційні, такі, що підпорядковані зарубіжним релігійним центрам і такі, що мають свій центр в конкретній країні. Має бути забезпечена рівність всіх без винятку віросповідань перед законом, незалежно від чисельності його послідовників, часу його прояви в релігійному світі. Законодавство у сфері релігії має ґрунтуватися

на гармонійному поєднанні міжнародних правових актів з національними особливостями буття релігійних організацій в тій чи іншій країні.

3. Об'єктом, що потребує постійної уваги і підтримки держави, мають бути етноконфесійні спільноти та конфесійні меншини.

4. Актуальною залишається проблема унеможливлення втручання державних структур всіх рівнів у внутрішньоцерковні справи, їх канонічну діяльність. Заборони потребують будь-які спроби регіонального законодавчого регулювання діяльності релігійних організацій, за винятком розв'язання проблем, передбачених законом.

5. Потужним каталізатором посилення суспільно-корисної ролі церкви, її інтегруючої функції в суспільстві має стати процес гуманітаризації державної політики щодо церкви та віруючих в контексті міжнародних правових актів, які стосуються свободи релігії, переконань, совісті. Утворення міжцерковних структур має відбуватися не з ініціювання і втручання в цей процес державних органів.

Важливою в цьому зв'язку постає проблема деполітизації релігійного питання, законодавча заборона будь-яких спроб інструментального використання церкви політичними партіями, громадськими організаціями в досягненні певних політичних цілей. Державна політика в означеній царині має бути спрямована на створення всебічних можливостей для здійснення церквою, релігійними організаціями історично і сутнісно притаманної їм місії. Дієвою і послідовною має бути підтримка владними структурами всіх аспектів суспільної, соціокультурної, соціально-психологічної діяльності релігійних організацій. Це вимагає впровадження і відповідної податкової політики, певних пільгових умов в зміцненні матеріально-майнової бази, що реально і дієво заохочувала б релігійні організації до інтенсивної реалізації милосердницьких і добродійних проектів.

6. Держава має активно сприяти формуванню в суспільстві атмосфери взаємної довіри і толерантності, відповідальності, виваженості, культури взаємовідносин між конфесіями, церквами, сприяти пошуків діалогу міжцерковного і міжрелігійного діалогу в рамках екуменічного руху, пониженню порогу міжконфесійної напруженості.

Толерантність як засадничий елемент свободи релігії, свободи совісті, як вияв культури відносин соціальних суб'єктів має стати базовим і у взаєминах державних органів, суспільних, політичних інститутів та релігійних організацій.

7. Релігійна сфера - надзвичайно чутлива і делікатна сфера суспільного буття і потребує високої культури, компетенції і такту державних службовців, всіх, хто займається проблемами державно-церковних відносин, хто співвідноситься з "предметним

полем" дії свободи релігії. Все це актуалізує питання специфічної підготовки і перепідготовки кадрів державних службовців, які працюють в сфері державно-церковних відносин.

Учасники конференції сповнені надії, що принципи свободи релігії, думки, совісті, визнані міжнародним співтовариством, стануть важливим фактором розвою релігійного життя суспільства, релігійного буття особистості, як справи її власного, вільного вибору, стануть позитивним фактором висхідного розвитку демократичних процесів, сприятимуть посиленню позитивних змін, співпраці, єдності, толерантності у людських взаємовідносинах.

Матеріал підготував **М.БАБІЙ**.

І Н Ф О Р М А Ц І Я

Почесні наукові співробітники

Відділення релігієзнавства Інституту філософії
Національної Академії наук України

Рішенням Вченої Ради Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України від 1 березня 1996 року (протокол N 4) Почесними науковими співробітниками Відділення обрано А.Глушак і С.Ярмуся.

АНАТОЛІЙ ГЛУШАК (1951) - доктор філософських наук, професор Севастопольського технічного університету. Випускник філософського ф-ту (1975) Київського університету ім.Тараса Шевченка. Від викладача до професора - такий трудовий шлях А.Глушак на кафедрі філософії в Севастопольському вузі. Докторська дисертація "Світоглядні особливості переходу від язичництва до християнства"(1994). А.Глушак - автор або співавтор книг "Введення християнства на Русі", "Історія християнства в Криму й Україні", "Людина і етнос", "Християнський Крим" та ін. Організатор щорічних вересневих наукових конференцій в Севастополі з проблем історії релігії і особливостей релігійної духовності. Брав активну участь в роботі багатьох наукових конференцій, організованих Відділенням релігієзнавства ІФ НАНУ, а також написанні розділів з планових тем його відділів, розділів до колективних мо-